

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Від 01.07.2014 р.

№ 1/9-343

Управлінням (департаментам) освіти і науки
обласних, Київської міської державної адміністрації
Інститутам післядипломної педагогічної освіти
Загальноосвітнім навчальним закладам

**Про організацію навчально-виховного процесу
у загальноосвітніх навчальних закладах
і вивчення базових дисциплін в основній школі**

Міністерство освіти і науки надсилає для практичного використання методичні рекомендації щодо організації навчально-виховного процесу в 2014/2015 навчальному році у загальноосвітніх навчальних закладах, що додаються.

Просимо довести зазначену інформацію до відома керівників загальноосвітніх навчальних закладів та вчителів.

Д о д а т к и: на 106 арк.

Заступник Міністра **П.Б. ПОЛЯНСЬКИЙ**

Д о д а т о к 2 до листа
Міністерства освіти і науки України
від 01.07.2014 р. № 1/9-343

**Організація навчально-виховного процесу в 2014/2015 н.р.
у загальноосвітніх навчальних закладах
(Методичні рекомендації)**

Організація навчання у 1, 2 і 3-х класах у 2014/2015 навчальному році здійснюватиметься за навчальними програмами, розробленими відповідно до Державного стандарту початкової загальної освіти та затвердженими наказом Міністерства від 12.09.2011 № 1050 "Про навчальні програми для 1–4 класів загальноосвітніх навчальних закладів", а саме:

Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою. 1–4 класи. — К.: Видавничий дім "Освіта", 2012;

Учебные программы для общеобразовательных учебных заведений с обучением на русском языке. 1–4 классы. — К.: Видавничий дім "Освіта", 2012.

Відповідно до наказу Міністерства від 22.04.2014 № 500 "Про проведення експертизи та громадського обговорення типових навчальних планів та навчальних програм для дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів" відкореговано державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів початкових класів.

У навчальній програмі з **математики** для учнів 1-го класу у темі "Додавання й віднімання чисел у межах 100 без переходу через розряд" у державних вимогах до рівня загальноосвітньої підготовки учнів фразу "застосовує прийоми обчислення у межах 100 без переходу через розряд" замінити на "має уявлення про спосіб додавання і віднімання двоцифрових чисел без переходу через десяток й виконує відповідні обчислення за зразком". Наголошуємо, що ця тема подається для ознайомлення, тому не є обов'язковою для вивчення та контролю.

У 2-му класі тема "Арифметичні дії додавання й віднімання без переходу через розряд" (стор.150) є обов'язковою до вивчення.

Під час її вивчення учні мають засвоїти такі випадки обчислення, як $45 + 20$; $45 - 20$; $45 + 2$; $42 - 2$; $45 + 22$; $45 - 22$.

Другокласники ознайомлюються з усіма таблицями множення та ділення одноцифрових чисел. Не варто вимагати від школярів засвоювати напам'ять результати

множення чисел 6–9 і ділення на числа 6–9 під час обчислень. Для кращого засвоєння даних обчислень пропонуємо дозволити учням користуватись готовими таблицями.

У 3-му класі, під час повторення теми "Таблиці множення і ділення" слід звернути на повноцінне засвоєння таблиць множення і ділення.

У навчальній програмі "Літературне читання" (2–4 класи) у змістовій лінії "Коло читання" вказано, що перелік не тільки творів, а й авторів є рекомендованим і може бути змінений укладачами підручників та вчителями.

До змісту навчального матеріалу з природознавства в 3-му класі у частині теми "Людини та її організм" внесено таке уточнення: "Нервова система й органи чуття".

У державних вимогах до рівня загальноосвітньої підготовки учнів, в навчальній програмі "Русский язык" у школах з українською мовою навчання для 1 класу у реченні "пересказывает данный образец, составляет предложения по опорным словам и объединяет их между собой" замінити слово "словам" на слово "картинкам".

Інформуємо, що вчителі **можуть використовувати елементи навчальних програм 2006 р.**, які відповідають вимогам Державного стандарту початкової загальної освіти.

Робочі навчальні плани для 1–3 класів загальноосвітніх навчальних закладів розробляються на основі Типових навчальних планів початкової школи, затверджених наказом Міністерства від 10.06.2011 р. № 572 "Про Типові навчальні плани початкової школи".

Відповідно до мови навчання у системі початкової загальної освіти зазначеним документом передбачено окремі варіанти Типових навчальних планів: для початкової школи з українською мовою навчання; для початкової школи з українською мовою навчання з вивченням мови національної меншини; для початкової школи з навчанням мовою національної меншини; для спеціалізованої початкової школи з українською мовою навчання та з поглибленим вивченням іноземних мов; для спеціалізованої початкової школи з вивченням російської чи іншої мови національної меншини та з поглибленим вивченням іноземних мов; для спеціалізованої початкової школи з українською мовою навчання і поглибленим вивченням предметів музичного профілю; для спеціалізованої початкової школи з українською мовою навчання і поглибленим вивченням предметів художнього профілю.

Повноцінність початкової загальної освіти забезпечується реалізацією як інваріантної, так і варіативної складових, які в обов'язковому порядку фінансуються з відповідних бюджетів.

У 2014/2015 навчальному році третьокласники розпочнуть вивчати новий навчальний предмет "Я у світі", який спрямовується на соціалізацію особистості молодшого школяра, його патріотичне і громадянське виховання. Серед головних завдань предмета – формування громадянської компетентності. При його вивченні педагогам необхідно використовувати активні методи і форми навчання, що сприяють формуванню критичного мислення, ініціативи, творчості, розвивають уміння міркувати, аналізувати, ставити запитання, шукати власні відповіді, робити висновки, брати участь у громадському житті.

Найбільш ефективними для формування громадянської компетентності є колективні творчі справи; виконання проектних, інтерактивних, інформаційно-комунікативних технологій.

Початкова школа виконує роль фундаменту, на якому будується вся система громадянського виховання школярів, формування у них любові до рідного краю, України, історичної пам'яті, духовності, національного характеру. Все, що закладається учням у цей період навчання і виховання, визначає в подальшому успіх процесу формування особистості, її світогляду і загального розвитку. Набуті особистісні якості, а також знання, вміння і навички у початковій школі значною мірою визначають особливості практичної, громадської та професійної діяльності дорослої людини.

Навчальний предмет "Я у світі" розрахований на 35 годин у 3-му класі з розрахунку 1 година на тиждень.

У третьому класі продовжується вивчення предмета "Природознавство", де особливу роль відіграють такі методи та прийоми навчальної діяльності школярів, як спостереження, проведення нескладних дослідів, вимірювань, тому у навчальній програмі виділено рубрики "Практичні завдання", "Практичні роботи", "Міні-проекти" "Експерсії", "Дослідницький практикум".

Тематика "Дослідницького практикуму" в 3-му класі має виразну компетентнісну спрямованість і передбачає розв'язання таких завдань: "Як опріснити воду?", "Як змусити вітер працювати?", "Які корисні копалини є у моєму краї?", "Як зменшити втрати тепла у будинку?", "Як тварини дбають про своє потомство?", "Раціон здорового харчування", "Як визначити гостроту свого зору". Знаходження шляхів розв'язання окреслених завдань знадобляться школяреві у повсякденному житті, допоможуть сформувати раціональну поведінку, здоровий спосіб життя.

Практичні завдання й практичні роботи – важлива й обов'язкова складова уроку природознавства. Після теоретичних питань розглядаються прикладні відомості, структуровані навколо важливих проблем. Практичні роботи та завдання передбачають вивчення властивостей тіл природи, їх будови, проведення спостережень, дослідів, розв'язання природничих та екологічних задач, здійснення порівняльного аналізу, складання схем, проведення міні-досліджень, дискусій, роботу з колекціями корисних копалин, зразками гербаріїв, Інтернет-ресурсами, різними джерелами інформації. Мета проведення цих робіт може бути різною: мотиваційна, навчальна, контролююча тощо.

Загальновідомо, що за провідною освітньою метою практичні роботи поділяються на навчальні, підсумкові (перевірні) і творчі. Навчальні (тренувальні) роботи націлені на відпрацювання і вдосконалення наявних знань і вмінь, а також на формування нових. Кількість навчальних (тренувальних) практичних робіт визначається вчителем, виходячи з конкретних умов навчання: програми і підручника, рівня підготовки учнів класу з урахуванням рівнів підготовки окремих учнів, фактичного часу на навчання. Наприклад, до навчальних практичних робіт (згідно з навчальною програмою) доцільно віднести такі: "Перевірка власної постави", "Вимірювання частоти пульсу", "Робота зі зразками гербаріїв квіткових рослин",

"Ознайомлення з колекцією корисних копалин", "Позначення на контурній карті частин Світового океану". Оцінки за навчальні практичні роботи учитель ставить на власний розсуд.

Кількість, зміст, способи проведення та форми представлення результатів творчих практичних робіт не слід регламентувати. Потреба в таких роботах визначається вчителем і залежить від конкретних умов навчання, в тому числі рівня підготовки і пізнавальних інтересів учнів, традицій навчального закладу, забезпеченості навчальним обладнанням та сучасними засобами навчання. До творчих практичних робіт можна віднести "Дослідження розчинності речовин, що використовуються у побуті".

Практичні роботи можуть використовуватися як підсумкові (перевірні) роботи для здійснення контролю засвоєння знань, умінь і навичок з предмета. Таку роль можуть відігравати практичні роботи: "Складання ланцюгів живлення", "Умови розвитку рослин", "Розмноження кімнатних рослин".

У 3 класі навчальною програмою визначено проведення однієї обов'язкової екскурсії під час вивчення теми "Рослини, тварини і середовища їх існування". Але уроків-екскурсій, як форми занять у початковій школі, доречно проводити значно більше, вивчаючи природні компоненти живої і неживої природи. Залежно від того, що є предметом їх вивчення, екскурсії поділяють на предметні і комплексні. Запланована екскурсія "Ознайомлення з розмаїттям рослинного і тваринного світу рідного краю" є предметною, оскільки вона передбачає вивчення тільки рослинного і тваринного світу своєї місцевості. Таку екскурсію можна вважати й екологічною, оскільки при її проведенні даються не тільки назви рослин і тварин, за якими ведуться спостереження, а й виявляються зв'язки та єдність (угруповання), до яких вони належать. Під час екскурсії доцільно ознайомити учнів із правилами поведінки у природі, деякими прийомами їх використання. У системі інших шкільних занять екскурсії діляться на вступні, поточні, підсумкові. Запропоновану екскурсію можна провести як вступну, на першому уроці вивчення теми. Її мета – отримати безпосереднє уявлення про рослинний і тваринний світ рідного краю з метою подальшого поглиблення отриманої інформації в умовах класних занять, при цьому витримується принцип "від живого споглядання до абстрактного мислення". Під час такої екскурсії можна зібрати матеріали (рослини, насіння, плоди, фотографії, малюнки) з метою їх подальшого використання на класних заняттях у ході вивчення відповідної теми. Такі екскурсії мають високу мотивацію, викликають інтерес до вивчення живої природи.

Можуть бути й інші варіанти проведення цієї екскурсії – поточний, під час вивчення теми, або підсумковий, який проводиться у кінці вивчення теми. Головна дидактична мета підсумкової екскурсії – навчити дітей співвідносити отримані на уроках знання з процесами і явищами, які відбуваються в природі. На такій екскурсії доцільно більше уваги приділяти вивченню зв'язків між компонентами природи, навчити дітей формулювати висновки природоохоронного характеру. Підсумкові екскурсії мають мати чітко виражену природоохоронну спрямованість.

Значна увага приділяється використанню у навчальному процесі проектних технологій, впровадження яких спрямоване на стимулювання інтересу учнів до нових знань, розвиток дитини шляхом вирішення проблем і застосування здобутих знань у конкретній практичній діяльності. Запропоновані в програмі проекти мають, як правило, короткотерміновий характер та інтегрований зміст.

У 3-му класі учням пропонується реалізувати два проекти: дослідницький і творчий. Дослідницький проект підпорядковується логіці наукового дослідження: вибирається тема дослідження, визначається проблема дослідження, об'єкт і предмет, висувається гіпотеза, яка перевіряється дослідницьким шляхом; обговорюються результати і формулюються висновки. Перед початком роботи над дослідницьким проектом "Виявлення пилу в повітрі та встановлення джерел його походження" учням доцільно повідомити, що існує багато способів визначення пилу в повітрі, пригадати відомі їм із попередніх класів способи визначення чистоти повітря й ознайомити ще з одним із них. Варто також самостійно провести дослідження чистоти повітря на шкільному чи власному подвір'ї.

Тематику міні-проектів та запитань до природи учитель може змінювати відповідно до матеріально-технічного забезпечення, наявності власних цікавих дидактичних розробок, рівня підготовленості класу, інтересів дітей, регіональних особливостей природи рідного краю тощо.

Реалізація всіх зазначених вище способів діяльності з природознавства забезпечить діяльнісний характер предмета та слугуватиме основою для перетворення навчальної інформації в практичні особистісно значущі уміння.

Вивчення навчальних предметів у 1–4 класах загальноосвітніх навчальних закладів у 2014/2015 навчальному році здійснюватиметься за підручниками та навчальними посібниками, зазначеними у Переліку навчальних програм, підручників і навчально-методичних посібників, рекомендованих для використання в початкових класах загальноосвітніх навчальних закладів у 2014/2015 навчальному році, які розміщені на сайтах Міністерства освіти і науки (www.mon.gov.ua) та Інституту інноваційних технологій і змісту освіти (www.iitzo.gov.ua).

Наголошуємо, що вчителі, які працюватимуть з учнями 3-го класу за новими підручниками, обов'язково мають бути ознайомлені з навчально-методичною літературою для 3 класу до початку навчального року.

Особливості роботи за новими підручниками для учнів 3 класів

"Українська мова. 3 клас" (авт. *Вашуленко М.С., Мельничайко О.І., Васильківська Н.А.*)

Центральним у підручнику з української мови в 3 класі є розділ "Слово. Значення слова". Пропонуються принципово нові підходи до вивчення цього розділу порівняно із ще донедавна традиційним, формально-граматичним, коли слово переважно розглядали як частину мови. У результаті учні сприймали слово не як одиницю мовлення, призначену передусім для вираження думки, а як грама-

тичну категорію, що, звичайно, не сприяло розвитку їхніх комунікативних умінь. Ставиться завдання подолати цей однобічний підхід до вивчення слова, розширивши коло лексико-граматичних і суто лексичних ознак, які допомагали б школярам сприймати слово у єдності його різних значень, у взаємозв'язках з іншими словами в словосполученні, реченні, тексті, усвідомлювати відмінність між предметами і явищами навколишньої дійсності і словами, що їх позначають. Тут учні ознайомлюються з явищами багатозначності слів, із прямим і переносним значенням слова, із синонімами й антонімами, виконують практичні завдання з найуживанішими омонімами (без уживання терміна). Засвоєні теоретичні відомості щодо аналізу лексичного значення слова закріплюються і поглиблюються в подальшій роботі, зокрема в підрозділах "Будова слова" і "Частини мови".

Звертаємо увагу вчителів на важливе загальнонавчальне вміння молодших школярів користуватися в навчальній мовленнєвій діяльності різними словниками – орфографічним, перекладним, тлумачним, словником синонімів, антонімів та ін. 3 клас є перехідним етапом у формуванні в учнів початкових класів навичок скоропису. Підручник пропонує зразки каліграфічних вправ практично до кожного уроку. Їх місце в структурі уроку визначає вчитель. У другому семестрі, крім вправ, спрямованих на опанування каліграфічного письма, доцільно також практикувати завдання на вироблення в учнів швидкості й ритмічності письма-навичок, надзвичайно важливих для поступової підготовки молодших школярів до переходу в основну школу.

"Українська мова. 3 клас" (авт. Захарійчук М.Д., Мовчун А.І.)

Актуальним для підручника "Українська мова" для 3-го класу залишаються текстоцентричні технології, в основу яких покладено текст. Розумінню прочитаного тексту сприяє відповідна словникова робота. Словникову роботу варто розглядати як сукупність систематичних вправ, спрямованих на засвоєння учнями лексичних, граматичних, вимовних і орфографічних норм літературної мови. З цією метою на сторінках підручника подається лексичне тлумачення слова під логотипом "словник".

У підручнику введено у навчальний зміст уроки розвитку писемного мовлення, спрямування яких – формування умінь будувати письмові висловлювання. Зміст цих уроків підсилений текстами-зразками, предметними і сюжетними малюнками відповідно теми уроку.

Розділ "Частини мови" включає навчальний матеріал, що сприяє розширенню знань про іменник, прикметник, дієслово. Звертаємо увагу на оновлені підходи щодо вивчення окремих тем цього розділу.

У навчальному матеріалі підрозділу "Іменник" включена тема "Поняття предметності". З метою якісного опрацювання та усвідомлення сприймання поняття предметності автори пропонують теоретичні відомості, практичні вправи, малюнки, відповідний методичний апарат. Звертаємо увагу вчителів на те, що тема "Практичне ознайомлення з відмінками іменника. Спостереження за змінюванням іменників за відмінками" у програмі не вказано на число іменника. Однак, автори підручника

подають цей матеріал у логічній послідовності: роль закінчення слова для зв'язку слів у реченні, зв'язок слів у реченні за допомогою питань, назви відмінків та питань, таблиці відмінювання іменників спочатку в однині, а потім у множині (с.118,120 подається для ознайомлення й не оцінюється).

Тема "Загальне поняття про дієслово (питання, роль у реченні)" вміщена у підручнику до підрозділу "Дієслово" (ст. 141) подається для ознайомлення й тому не оцінюється.

"Українська мова. 3 клас" для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою (авт. Хорошковська О.Н., Охота Г.І., Яновицька Н.І.)

Реалізація поставлених у програмі завдань та розуміння усіх взаємозалежностей у формуванні комунікативної компетентності молодших школярів зумовили нові підходи до відбору змісту і його презентації у підручнику з української мови для 3 класу шкіл з російською мовою навчання.

Усе це знайшло своє відображення у текстовому матеріалі, навчальних вправах та методичному апараті підручника, адресованому безпосередньо учневі чи учениці.

Практичне спрямування у навчанні української мови і мовлення зумовило нові підходи й до формування назв параграфів. Подано не назву мовного матеріалу, який мав опрацьовуватися, а види мовленнєвої діяльності, які повинні формуватися протягом уроку.

Відомості про мовний матеріал подано у вигляді розповідей професора лінгвіста або бесід Незнайка і Катрусі, які пропонуються як для слухання – розуміння (читає вчитель), так і для самостійного читання (суцільного чи вибіркового).

Знайшли своє місце в підручнику і завдання для самостійної роботи. Вони є достатньо цікавими і дають можливість здійснювати диференційований підхід до навчання.

"Українська мова. 3 клас" для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою (авт. Гавриш Н.В., Маркотенко Т.С.)

Завдання та вправи підручника дають можливість обрати зручну форму організації роботи дітей: індивідуальне виконання завдань, робота в парах або колективна робота. Підказкою для вчителя виступає формулювання завдання, у якому дається вказівка на спосіб опрацювання навчального матеріалу: (прочитай – прочитайте).

Підручник містить інформацію різного рівня: теоретичний матеріал з мови для обов'язкового засвоєння, інформаційні цікавинки для допитливих, фольклорні та літературні тексти (скоромовки, загадки, вірші, прислів'я, приказки тощо), ігрові матеріали (ребуси, кросворди тощо). Для зручності орієнтування в підручнику різна навчальна інформація, залежно від спрямованості, подається на певному кольоровому тлі. Також застосовано систему позначок, доступних для розуміння дітей (Працюємо разом. Працюємо в парах. Поміркуй. Домашнє завдання).

У підручнику вміщено вправи, спрямовані на активізацію чи корекцію знань, засвоєних на уроках російської мови, та відповідних умінь щодо усвідомлення спільного в російській і українській мовах. Серед різних видів завдань особливу увагу приділено вправам на формування

правильної звуковимови, для попередження інтерферуючого впливу російської мови.

Зауважимо на різний характер запропонованих вправ і завдань. Зокрема, вправи аналітико-конструктивного характеру: на списування зі вставленням літер, дописування або зміну закінчень; вправи на конструювання словосполучень і речень; підстановчі вправи – ті, що потребують підстановки окремих слів, словосполучень у запропоновану фразу тощо; трансформаційні вправи, що передбачають заміну слів чи словосполучень синонімами або антонімами. До підручника включено вправи на переклад тексту з російської мови на українську, завдання творчого характеру, що вимагають скласти оповідання, невеличку розповідь за малюнком або серією малюнків. З цією метою до підручника вміщено сюжетні, предметні малюнки та репродукції картин відомих художників.

У підручнику подано словничок синонімів, антонімів, наголосів, що привчає учнів працювати з довідковою літературою. Також вміщено матеріал для повторення вивченого.

Зміст підручників "Літературне читання" спрямований на досягнення мети, розв'язання завдань, визначених у програмі; моделює систему навчання учнів читати і повноцінно сприймати художній твір як мистецтво слова, яке включає розвиток спостережливості, творчої уяви, чуття поетичного слова, здатності сприймати звукові, словесні образи, емоційно реагувати на художнє слово, співпереживати, творити, виховувати у молодших школярів почуття патріотизму, любові до рідної землі, шанобливе ставлення до родинних стосунків, дотримання морально-етичних норм.

"Літературне читання. Українська мова. 3 клас" (авт. Савченко О.Я.)

У 3 класі вдосконалюються знання і досвід читацької діяльності, набуті у попередніх класах, відбувається підготовка учнів до систематичного вивчення курсу української літератури. Зміст і структура підручника мають забезпечити формування читацької компетентності, якою діти оволодівають, читаючи різні за жанром і обсягом твори, виконуючи цікаві розвивальні завдання. Рукопис охоплює 11 розділів: "Цікава книга природи", "Від слова до книги", "Із джерел народної творчості", "Літературні казки і п'єса-казка", "Зачарувала все весна", "Байки Леоніда Глібова", "Шевченкове слово", "Українські письменники про світ природи і дитинства", "Із скарбниці казкарів світу", "Про винаходи і винахідників", "Візьму перо і спробую".

Зміст підручника має зацікавити учнів, тому що відібрано твори, які пройшли випробування часом, а також із новітньої дитячої літератури знаних авторів. Діти читатимуть твори Т.Шевченка, Л.Глібова, Лесі Українки, Л.Костенко, В.Сухомлинського, О.Донченка, А.Коваль, В.Дацкевича, А.Лотоцького, О.Буцєня, Н.Забіли.

У структуру підручника закладено певний ритм, який складається з таких компонентів:

- назва розділу;
- ілюстрована заставка у вигляді розгорнутої книги;
- звернення-настанова до учнів щодо опрацювання розділу;

- основні тексти;
- позатекстові компоненти;
- супровідний ілюстративний матеріал;
- блок самоконтролю "Перевір свої досягнення".

Передбачено реалізацію виховної і розвивальної функцій дитячого читання.

Тому вчитель повинен звернути увагу на те, що відібраний зміст виховує інтерес і повагу до рідної, української мови, привертаючи увагу дітей до її багатства, милозвучності, розкриває засобами художньо-пізнавального аналізу текстів глибинні образи української історії, культури, обрядовості. Наприклад, твори розділу "Сторінки історії", "Як не любить той край".

Важливо, щоб учитель, працюючи з методичним апаратом підручника, зумів реалізувати ідеї компетентнісного підходу. Наприклад, з метою формування в учнів умінь вчитися їм пропонуються завдання на порівняння текстів, учинків дійових осіб, постановку завдань до прочитаного, доведення, визначення головної думки.

Методичний апарат охоплює:

- запитання і завдання до читання, у процесі читання, після читання твору;
- різноманітні форми організаційної співпраці: попрацюйте у парі; попрацюйте у групі; попрацюйте разом; поміркуймо разом; розіграйте сценку за прочитаним; будьте дослідниками; пофантазуйте;
- створення ситуацій діалогу з текстом, автором, укладачем підручника;
- завдання для розвитку ключових компетентностей: умінь вчитися, загальнокультурної, соціальної, комунікативної.

Рекомендуємо вчителю звернути увагу на те, що розділи завершуються сторінкою "Перевір свої досягнення". У ній за блоками (знаю, розумію, можу пояснити, вмію, виявляю ставлення) кожен учень самостійно виявляє стан своїх досягнень. Структура цієї перевірки є аналогом структури читацької компетентності, що стимулює дітей до активної участі у формуванні досвіду читацької діяльності.

Змістове наповнення підручника організоване таким чином, щоб учні успішно могли користуватися ним, опираючись на зорові образи (фото, репродукції, ілюстрації), вміщено ілюстрації з культурознавчим смислом у зв'язку зі змістом прочитаного.

"Літературне читання. Українська мова. 3 клас" (авт. Науменко В.О.)

У підручнику більше уваги приділено формуванню самостійності учнів під час роботи з художніми творами, формуванню усвідомленості, швидкості читання мовчки. Читання вголос і читання мовчки визначається орієнтовно співвідношенням 50% і 50%.

Коло читання розширено жанрами: байкою, п'єсою, п'єсою-казкою, легендою.

У підручнику пропонуються сюжетні схеми для переказу змісту казок, доповнення їх початку чи розвитку подій. Цей прийом допомагає включити дітей у творче читання казок, поданих скорочено, зацікавлює до їх читання в повному обсязі. Схеми розміщено на форзацах.

Завдання до текстів орієнтують на роботу учнів як під керівництвом учителя, так і самостійно.

Ілюстративний матеріал підручника багатофункціональний:

1. Репродукції картин відомих художників, зміст і настрій яких співзвучний художнім творам, спрямовані на збагачення уявлення про створення та взаємодоповнення художнього образу засобами літератури й живопису, розвитку мовлення, умінь визначати настрій поета та художника, творів мистецтва загалом.

2. Серії малюнків – це малюнкові плани. Вони призначені для формування вмінь ділити текст на частини, добирати заголовки, визначати особливості відображення змісту, образів у художньому творі та творі живопису, відтворювати зміст; порівнювати уявлені картини з картинами художника. Ілюстрації до зарубіжних казок передають народний колорит: одяг, архітектура, побут тощо. На це треба звертати увагу, щоб художні твори диференціювались у сприйнятті дітей.

3. Малюнки, які предметно розкривають значення слів.

У підручнику – два розділи: "З народного джерела" та "З літературної скарбниці", зміст яких системно формує в третьокласників читальську компетентність.

Для прикладу підрозділ "Світ поезії" складається з двох частин: "Поетична майстерня" і "Поетична збірка".

Починається вступною інформаційною статтею, основне завдання якої полягає в тому, щоб:

- викликати в дітей бажання читати поезію, розуміти її;
- уточнити розуміння учнями значення термінів: "лірика", "пейзаж", "пейзажна лірика";
- повторити засоби творення художнього образу.

Поетична майстерня

Концептуально зміст "Поетичної майстерні" виконує завдання підготовки учнів до читання і розуміння поезії. У третьому класі стоїть завдання ширше: навчити учнів аналізувати поезію, а для цього треба знайти "ключ", який дає у творі поет для розуміння читачем його почуттів і думок. Для цього дібрана одна група творів, у яких змальований вечір (він особливий у кожного поета), над кожним твором записано слово – літературознавче поняття.

Друга група віршів представлена поезіями, в яких передано почуття почуття: "замилування красою природи", "тривога", "замилування переплітається зі смутком", "спокій", "захоплення".

"Літературне читання. Українська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою. 3 клас" (авт. Хорошківська О.Н., Охота Г.І.)

Зміст підручника, як і раніше, складають два основні розділи. Перший – "Усна народна творчість" та другий – "Твори українських письменників і народні твори", який побудовано за тематичним принципом.

Оскільки однією з вимог програми з літературного читання є ознайомлення учнів з жанрами народних та літературних творів, у підручнику подано твори різних жанрів і стилів та короткі визначення жанрів.

Значне місце займають різновиди усної народної творчості, починаючи з малих фольклорних форм – колискових, потішок, забавлянок, лічилок та загадок,

прислів'їв і приказок, українських дитячих ігор, казок, віршів небилиць, жартівливих віршів тощо.

Ці види народної творчості супроводжуються короткими текстами, в яких розкривається сутність того чи іншого жанру, даються короткі визначення.

Новим у підручнику є невеличкі нариси про особистість письменників, із творами яких найчастіше зустрічаються учні у попередніх чи в 3 класі.

Матеріал про вірші й віршування може сприяти прилученню дітей до поетичної творчості.

Значне місце в підручнику відводиться роботі з розвитком мовлення на основі ілюстрацій та прочитаних текстів, образні вирази з яких учні мають учитися використовувати у власних творах.

Методичний апарат підручника націлено на проникнення у зміст авторського задуму, усвідомлення основної думки, аналізу й оцінювання краси художнього твору, вчинків і характерів героїв, формування любові до рідного краю, України, почуттів громадянськості, патріотизму.

Мови національних меншин

Метою вивчення мов національних меншин є формування в учнів комунікативної компетентності шляхом засвоєння доступного і необхідного обсягу знань з мови навчання, опанування всіх видів мовленнєвої діяльності та набуття певного соціального досвіду.

Особливістю мови навчання полягає в тому, що вона є не тільки навчальним предметом, а і найважливішим засобом навчання, виховання і розвитку особистості у процесі опанування всіх інших предметів початкової загальної освіти.

Для досягнення зазначеної мети передбачається виконання таких завдань:

формування в учнів мотивації вивчення мови забезпечення гармонійного розвитку усіх видів мовленнєвої діяльності (слухання, говоріння, читання і письма);

формування комунікативних умінь опанування найважливіших функціональних складових мовної системи з урахуванням особливостей фонетичної і граматичної систем кожної з мов навчання соціально-культурний розвиток особистості; формування вміння вчитися.

З урахуванням мети і завдань мовного компонента освітньої галузі виділяються такі змістові лінії: мовленнєва, мовна, соціокультурна і діяльнісна.

Основною змістовою лінією є мовленнєва. При цьому мовна, соціокультурна і діяльнісна змістові лінії спрямовані на забезпечення мовленнєвої.

Метою літературного читання є формування читальської компетентності учнів, яка є базовою складовою комунікативної і пізнавальної компетентності, ознайомлення учнів з дитячою літературою як мистецтвом слова, підготовка їх до систематичного вивчення літератури в основній школі.

У процесі навчання відбувається становлення читача, що здатний до самостійної читальської, творчої діяльності, здійснюється його мовленнєвий, літературний, інтелектуальний розвиток, формуються морально-естетичні

уявлення і поняття, збагачуються почуття, виховується потреба у систематичному читанні.

Для досягнення зазначеної мети передбачається виконання таких завдань:

формування в учнів навички читання як виду мовленевої діяльності;

ознайомлення учнів з дитячою літературою в авторській, жанровій, тематичній різноманітності; формування в учнів соціальних, морально-етичних цінностей за допомогою художніх образів літературних творів;

формування умінь сприймати, розуміти, аналізувати різні види літературних і навчальних текстів з використанням елементарних літературознавчих понять;

розвиток мовлення учнів, формування умінь створювати власні висловлювання за змістом прочитаного (прослуханого);

формування в учнів прийомів самостійної роботи з різними типами і видами дитячих книжок; умінь здійснювати пошук, відбір інформації для виконання навчально-пізнавальних завдань;

розвиток творчої літературної діяльності школярів; виховання потреби у систематичному читанні як засобі пізнання світу, самопізнання та загальнокультурного розвитку.

З урахуванням зазначеної мети і завдань мовного компонента освітньої галузі виділяються такі змістові лінії: коло читання, навичка читання, досвід читацької діяльності і літературна діяльність.

Всі зазначені вище завдання реалізуються в наступних навчальних програмах:

Болгарська мова, 1–4 класи, для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням болгарською мовою (сайт МОН);

Літературне читання, 1–4 класи, для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням болгарською мовою (сайт МОН);

Кримськотатарська мова, 1–4 класи для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням кримськотатарською мовою (сайт МОН);

Кримськотатарська мова і читання, 1–4 класи, для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням кримськотатарською мовою (сайт МОН);

Молдовська мова, 1–4 класи для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням молдовською мовою (сайт МОН);

Літературне читання, 1–4 класи, для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням молдовською мовою (сайт МОН).

Польська мова, 1–4 класи, для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням польською мовою (сайт МОН);

Літературне читання, 2–4 класи, для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням польською мовою (сайт МОН).

Румунська мова, 1–4 класи, для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням румунською мовою;

Літературне читання, 2–4 класи, для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням румунською мовою;

Румунська мова та читання, 1–4 класи, для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням румунською мовою (сайт МОН);

Угорська мова, 1–4 класи, для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням угорською мовою;

Літературне читання, 2–4 класи, для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням угорською мовою (сайт МОН);

Угорська мова та читання, 1–4 класи, для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням угорською мовою (сайт МОН).

У 2014/2015 навчальному році учні 3 класів загальноосвітніх навчальних закладів навчатимуться за підручниками, які продовжують змістову лінію підручників для 2 класу.

Кримськотатарська мова та література:

1. Кримськотатарська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням кримськотатарською мовою (автори: Саттарова М.С., Саттарова С.С., "Кримнавчпеддержвидав");

2. Літературне читання. Кримськотатарська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням кримськотатарською мовою (автори: Саттарова М.С., Саттарова С.С., "Кримнавчпеддержвидав").

Молдовська мова та література:

1. Молдовська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням молдовською мовою (автори: Фетеску Л.І., Гарага М.С., Наку А.Л., ФОП "Сухачов");

2. Літературне читання. Молдовська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням молдовською мовою (автори: Фетеску Л.І., Кулява Л.М., Аржінт А.Г., ФОП "Сухачов")

Польська мова та література:

1. Польська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням польською мовою (автори: Іваницька Е.В., Слободяна І.А., Лебедь Р.К., "Світ");

2. Літературне читання. Польська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням польською мовою (автори: Лебедь Р.К., Іваницька Е.В., Слободяна І.А., "Світ").

Румунська мова та література:

1. Румунська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням румунською мовою (автори: Пілігач О.Г., Магас Г.І., Істратій М.Л., "Світ");

2. Літературне читання. Румунська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням румунською мовою (автори: Пілігач О.Г., Магас Г.І., Істратій М.Л., "Світ").

Угорська мова та література:

1. Угорська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням угорською мовою (автор: Цейбель Л.Л., "Світ");

2. Літературне читання. Угорська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням угорською мовою (автор: Лотор-Пердук О.К., "Світ").

"Літературне читання. Російська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою. 3 клас" (авт. І.М. Лапишина, Т.Д. Попова)

Підручник містить 13 тематичних розділів, вивчаючи матеріал яких учні третього класу складуть уявлення про авторське, тематичне та жанрове різноманіття світу дитячої літератури.

Передбачено систематичні завдання на уточнення значення багатозначних слів, стимулювання образного використання слів і виразів, емоційно забарвленої лексики, репродуктивне й продуктивне відтворення прочитаних творів, художнє декламування та інсценування.

Текстова частина підручника "Литературное чтение" представляє комплекс російського фольклору і художніх творів авторів класичної російськомовної літератури, що дозволить опанувати епізоди з біографій письменників, систематизувати уявлення про авторів творів (уміння виявляти ставлення автора до героя за прямими характеристиками, заданими в тексті).

"Літературне читання. Російська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою. 3 клас" (авт. Гавриш Н.В., Маркотенко Т.С.)

В основу добору текстів підручника покладено сезонно-тематичний принцип. Оскільки учні мають ще недостатній словниковий запас, на вивчення кожної з 12 тем передбачено декілька уроків, що дає змогу істотно розширити та засвоїти слова тематичного лексичного поля.

Для роботи над текстами, крім запитань, що змушують міркувати, запропоновано вправи і завдання, які сприяють усвідомленню прочитаного: поділ тексту на логічно завершені частини, добір заголовків до них, вибіркове читання або переказування, ілюстрування прочитаного уривка. Цікавими є завдання, які спонукають самих учнів ставити запитання до прочитаної частини.

"Російська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою. 3 клас" (авт. Латишова І.М., Зорька Н.М.)

При поясненні особливостей російської мови у підручнику цілеспрямовано використовується позитивне перенесення набутих знань і умінь з уроків української мови, зокрема прийом міжмовного зіставлення.

Підручник надає можливості для організації учнями самостійної навчально-пізнавальної діяльності. Школярам пропонують самостійно виокремити навчальну проблему, продумати спосіб її вирішення, дібрати тренувальні завдання для закріплення стереотипу виконання, продумати можливості для застосування в різних ситуаціях з власного життєвого досвіду, стимулює учнів визначитися з вибором партнера для розв'язання мовленнєвих або лінгвістичних питань (більш підготовлений для підтримки, менш підготовлений для утвердження власних можливостей), підготуватися до виконання завдань із різним рівнем допомоги вчителя чи підручника.

"Російська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою. 3 клас" (авт. Самонова О.І., Статівка В.І., Полякова Т.М.)

При використанні цього підручника доцільно здійснювати інтеграцію мовного та мовленнєвого дидактичного матеріалу, а також матеріалу соціокультурної спрямованості. При цьому домінують буде реалізація однієї із змістових ліній. Наприклад, якщо на уроці необхідно засвоїти переважно знання мовного характеру, пе-

реватиме мовна лінія. Провідна мета уроку – розвиток мовленнєвої діяльності молодших школярів, отже, домінуюча лінія змісту навчання – мовленнєва. У разі, коли відомості мають яскраво виражену соціокультурну спрямованість, домінують соціокультурна освітня лінія. Основою вивчення мовного, мовленнєвого та соціокультурного матеріалу у їх взаємозв'язку є текст-опора – обов'язковий компонент кожного уроку. Як тексти-опори слід систематично використовувати культурологічні тексти.

Мовленнєва лінія передбачає цілеспрямований розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння (діалогічне і монологічне мовлення) читання (вголос і мовчки) і письма (виклад, твір).

"Російська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою. 3 клас" (авт. Сильнова Е.С., Каневська Н.Г., Олійник В.)

У підручнику пропонуються завдання на фонетичне і граматичне моделювання та конструювання за поданими моделями (звуко-складові, морфемні моделі слів, схеми речень). Ці вправи допомагають представити конкретне мовне явище в узагальненому вигляді, сприяють розвитку аналітичного мислення, вдосконалення вміння співвідносити певне мовне явище з його моделлю, позитивно впливають на формування орфоепічних, орфографічних і граматичних умінь і навичок.

У роботі над дидактичним матеріалом при вивченні орфографічних і граматичних тем пропонуються завдання, які спонукають помічати, оцінювати точне, влучне й образне слово.

"Російська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою. 3 клас" (авт. Рудяков О.М., Челишева І.Л.)

Для впровадження обов'язкових змістових ліній мовного компонента (мовної, мовленнєвої, соціокультурної, діяльнісної) у підручнику передбачена робота учнів із різними текстами, наприклад, із текстами-правилами, текстами-таблицями, текстами-схемами.

Новизна підручника полягає в тому, що він включає сучасні методики і прийоми вивчення матеріалу, враховує компетентнісний та особистісно орієнтований підходи у навчанні.

Для забезпечення права національних меншин на якісну освіту мовами національних меншин пропонуємо перекладні підручники.

Кримськотатарською мовою:

1. **Математика** для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням кримськотатарською мовою (автори: Богданович М.В., Лищенко Г.П., "Кримнавчпеддержвидав");

2. **Природознавство** для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням кримськотатарською мовою (автор: Грущинська І.В., "Кримнавчпеддержвидав");

3. **Основи здоров'я** для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням кримськотатарською мовою (автори: Бех І.Д., Воронцова Т.В., Пономаренко В.С., Страшко С.В., "Кримнавчпеддержвидав");

4. **Сходинки до інформатики** для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням кримськотатарською

мовою (автори: Ломаковська Г.В., Рівкінд Ф.М., Рівкінд Й.Я., Проценко Г.О., "Кримнавчпеддержвидав").

5. **Я у світі** для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням кримськотатарською мовою (автор: Бібік Н.М., "Кримнавчпеддержвидав").

Молдовською мовою:

1. **Математика** для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням молдовською мовою (автори: Богданович М.В., Лищенко Г.П., "Світ");

2. **Природознавство** для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням молдовською мовою (автор: Грущинська І.В., "Світ");

3. **Основи здоров'я** для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням молдовською мовою (автори: Бех І.Д., Воронцова Т.В., Пономаренко В.С., Страшко С.В., "Світ");

4. **Сходинки до інформатики** для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням молдовською мовою (автори: Ломаковська Г.В., Рівкінд Ф.М., Рівкінд Й.Я., Проценко Г.О., "Світ");

5. **Я у світі** для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням молдовською мовою (автор: Бібік Н.М., "Світ").

Польською мовою:

1. **Математика** для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням польською мовою (автори: Богданович М.В., Лищенко Г.П., "Світ");

2. **Природознавство** для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням польською мовою (автор: Грущинська І.В., "Світ");

3. **Основи здоров'я** для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням польською мовою (автори: Бех І.Д., Воронцова Т.В., Пономаренко В.С., Страшко С.В., "Світ");

4. **Сходинки до інформатики** для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням польською мовою (автори: Ломаковська Г.В., Рівкінд Ф.М., Рівкінд Й.Я., Проценко Г.О., "Світ");

5. **Я у світі** для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням польською мовою (автор: Бібік Н.М., "Світ").

Румунською мовою:

1. **Математика** для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням румунською мовою (автори: Богданович М.В., Лищенко Г.П., "Світ");

2. **Природознавство** для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням румунською мовою (автор: Грущинська І.В., "Світ");

3. **Основи здоров'я** для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням румунською мовою (автори: Бех І.Д., Воронцова Т.В., Пономаренко В.С., Страшко С.В., "Світ");

4. **Сходинки до інформатики** для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням румунською мовою (автори: Ломаковська Г.В., Рівкінд Ф.М., Рівкінд Й.Я., Проценко Г.О., "Світ");

5. **Я у світі** для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням румунською мовою (автор: Бібік Н.М., "Світ").

Угорською мовою:

1. **Математика** для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням угорською мовою (автори: Богданович М.В., Лищенко Г.П., "Світ");

2. **Природознавство** для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням угорською мовою (автор: Грущинська І.В., "Світ");

3. **Основи здоров'я** для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням угорською мовою (автори: Бех І.Д., Воронцова Т.В., Пономаренко В.С., Страшко С.В., "Світ");

4. **Сходинки до інформатики** для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням угорською мовою (автори: Ломаковська Г.В., Рівкінд Ф.М., Рівкінд Й.Я., Проценко Г.О., "Світ");

5. **Я у світі** для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням угорською мовою (автор: Бібік Н.М., "Світ").

Повний перелік навчальної літератури для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням мовами національних меншин подано у Переліку навчальних програм, підручників та навчальних посібників, рекомендованих Міністерством освіти і науки України у 2014/2015 навчальному році.

Мета вивчення предмета "**Природознавство**" полягає у формуванні природознавчої компетентності учнів шляхом засвоєння системи інтегрованих знань про природу і людину, основ екологічних знань, опанування способами навчально-пізнавальної і природоохоронної діяльності, розвиток ціннісних орієнтацій у ставленні до природи.

"Природознавство. 3 клас" (авт. Грущинська І.В.)

Головне завдання підручника – не лише засвоєння учнями знань про природу, а й вчити жити у гармонії з навколишнім світом, відчувати відповідальність за майбутнє нашого спільного дому – планети Земля. Цьому сприяє і виконання різноманітних ланок проекту "Облаштуємо нашу планету", що є наскрізним у підручнику.

У підручнику реалізовано певний алгоритм представлення матеріалу, що був розроблений у попередніх класах, удосконалено відповідно до вікових особливостей третьокласників: назви параграфів (теми уроків), що традиційно називаються зустрічами, сформульовані у вигляді запитань. Це налаштує на діалогічність засвоєння матеріалу і сприяє особистісно зорієнтованому підходу. До конструювання змісту кожної зустрічі-уроку застосовано однакову схему: спочатку розміщується рубрика-мотивація "Ти дізнаєшся...", де учні дізнаються про що йтиметься на уроці. Потім рубрика актуалізації знань – "Пригадай!". А закінчується кожний урок підсумками. Це нові рубрики "Сторінками Книги важливих знань про природу", у якій тезисно сформульовано основні думки, що їх має засвоїти учень при вивченні теми уроку, та "Запитання і завдання від Матінки Природи", у якій розроблено чітку систему з 5 диференційованих завдань репродуктивного й творчого характеру.

Кожен розділ завершується узагальненням і систематизацією знань, тобто приведенням їх у цілісну природничо-наукову систему та встановлення взаємозв'язків у природі. Ці зустрічі мають назви "Перевір, як ти вмєєш застосовувати свої знання про ..." (відповідно до теми, що

вивчається) і всі завдання в них спрямовано на реалізацію діяльній лінії курсу природознавства.

"Природознавство. 3 клас" (авт. Гільберг Т.Г., Сак Т.В.)

Вивчаючи живу природу, третьокласники розширяють та поглиблюють свої знання про царства рослин і тварин, ознайомляться з різноманітністю їх груп та середовищами існування; поглиблюють та розширяють уявлення про зв'язки між організми й неживою природою.

Новою для третьокласників є тема "Людина та її організм". Вивчаючи її, учні ознайомляться із системами органів та їх значенням у житті людини; з'ясують важливість збереження органів тіла людини, і того, як запобігти захворюванням; усвідомлять сутність здорового способу життя і дізнаються про його основні правила.

Тема "Запитання до природи" включає чотири проблеми життєвого характеру, які допоможуть узагальнити і глибше зрозуміти вивчений матеріал упродовж року. Розгляд цих питань можна провести у вигляді діалогу, дискусії, звіту тощо. Можна опрацювати матеріал, поданий у підручнику, або провести у формі інформаційних (творчих) проєктів, під час виконання яких учні підготують відповіді на визначені запитання, створять малюнки, плакати, постери тощо, захистять свої доробки перед однокласниками.

"Я у світі. 3 клас" (авт. Бібік Н.М.)

У цьому році вперше у 3-му класі буде реалізовуватись навчальна програма предмета "Я у світі".

Змістове наповнення предмета "Я у світі" – суспільствознавче і зосередить третьокласників на усвідомленні суті цінності життя людини, морально-правових норм поведінки в суспільстві.

Навчальний предмет "Я у світі" враховує зростаючі інтелектуальні можливості учнів третіх класів у засвоєнні і перетворенні інформації соціального спрямування, набутий досвід в оцінці фактів, подій, явищ навколишнього життя, стан вольової регуляції поведінки як основи привласнення морально-правових норм.

У змісті, методиці, мотиваційному забезпеченні предмета необхідно враховувати особливі аспекти реалізації, які передбачають компетентісно орієнтовані вимоги до кінцевих результатів навчання, тобто знання мають бути виражені "в дії", такі, що активно застосовуються на практиці. Це стає можливим за умови методичної реалізації змісту на основі організації життєвого досвіду дітей, якщо вони на уроках мають змогу пропустити через себе норми, приписки, правила, які прийняті в суспільстві. Тому важливо практикувати розгляд світу і подій із різних точок зору, з різних рольових позицій: свідка подій; учасника; того, хто сумнівається; того, хто не сумнівається; учня; вчителя, директора, батьків тощо.

Постійна заміна ролей зумовить широту поглядів учнів на світ людей, вчинків, дозволить їх розглядати як взаємозумовлені, залежні одне від одного, спонукати до використання життєвого досвіду, до проб, подолання труднощів, творення нового знання, необхідного для життя.

Помічено: у молодшому шкільному віці важко передбачити можливі наслідки вчинків, тому важливо послідовно вводити прогностичні задачі типу: що буде, якщо...;

проєктні завдання, які потребують планування спільних дій, розподілу ролей і досягнення бажаного результату.

"Я у світі. 3 клас" (авт. Тагіна О.В., Іванова Г.Ж.)

Навчальний предмет "Я у світі" спрямований на виховання гуманної, соціально активної особистості, яка розуміє і поділяє цінності демократичного суспільства.

Майбутня Україна буде сильною і привабливою для світу завдяки її новим громадянам, у тому числі й тим, хто цього року прийдуть у третій клас і відкриють 1 вересня підручник "Я у світі". Підручник, який допоможе учням навчитися самостійно працювати з інформацією, практично і творчо застосовувати набуті знання, поважати свій народ, любити свою Батьківщину. Він є ядром виховного впливу на особистість дитини і органічно пов'язаний із системою знань, які передбачені іншими предметами.

Підручник складається з двох компонентів: текстового (основний текст, додатковий, пояснювальний) та позатекстових компонентів (апарат орієнтування, запитання і завдання, апарат організації засвоєння навчального матеріалу, ілюстративний матеріал, підписи-пояснення до ілюстрованого матеріалу тощо).

Тексти підручника спонукають до власних суджень, висновків, міркувань, поєднують ознаки наукового і науково-популярного стилів, містять інформаційний та емоційно-ціннісний компоненти.

Завдання у підручнику є різними за формою, вони спираються на досвід дитини й орієнтують учнів на різні способи отримання інформації, навчають працювати з різними джерелами (ілюстраціями та текстами підручника, схемами, таблицями, діаграмами).

Особливість предмета "Я у світі" полягає в тому, що його зміст багатоплановий: це і розвиток навичок взаємодії у сім'ї, колективі, суспільстві завдяки активному спілкуванню з соціальним оточенням; і формування основ споживчої культури, уміння самостійно прийняти рішення щодо власної поведінки у різноманітних життєвих ситуаціях; і оволодіння моделями поведінки, які відповідають чинному законодавству України, загальноприйнятими нормам моралі та права.

І головне – формування найважливіших людських якостей, необхідних у власному житті, накопичення досвіду комунікативної діяльності, випробування тих соціальних ролей, у яких можна виявити навички соціально бажаної поведінки.

Крім того, предмет передбачає активне використання педагогічної етики у стосунках між учителем та учнями, визначальною рисою якої є співробітництво, взаєморозуміння, взаємодопомога, обмін думками, моделювання життєвих ситуацій, авансування успіху учнів, що спонукає їх до самоаналізу, самооцінки, самопізнання.

Поширеним стає підхід, у якому громадянська освіта розуміється як освітньо-виховна програма, спрямована на формування майбутніх громадян. Це інтегральний освітній підхід. Саме він є найбільш перспективним. Громадянська освіта має здійснюватися в уявленнях і проблемах, що проходять через різні дисципліни, і бути пов'язаною з різними аспектам шкільного життя. Треба шукати оптимальний баланс між "громадянським проживанням" і прямим навчанням.

Підручники з математики забезпечують реалізацію мети і завдань, визначених Державним стандартом початкової загальної освіти та навчальною програмою з математики – засвоєння школярами предметних математичних компетенцій (обчислювальних, інформаційно-графічних, просторово-орієнтаційних, алгебраїчних, геометричних, логічних). Автори підручників дотримуються концентричного принципу побудови програми.

"Математика. 3 клас" (авт. Богданович М.В., Лищенко Г.П.)

Зміст підручника відповідає віковим особливостям учнів та містить доцільну систему завдань з поступовим наростанням складності. Матеріал підручника забезпечує наочність викладу програмових тем, дозволяє диференціювати навчання, цьому сприяють і додаткові завдання зі "сніжинками" та "зірочками".

У підручнику наявні узагальнюючі тексти і таблиці, які допоможуть учням усвідомити змістовно-логічні зв'язки навчального матеріалу. Правила подані не для заучування учнями, а для узагальнення та використання у роботі. Зразки виконання завдань спонукають учнів до самоконтролю.

Завдання з таблицями, з діаграмами, використання блоку-схем та пропедевтичне ознайомлення з координатами сприяють засвоєнню нової змістовної лінії програми "Робота з даними".

Навчальний матеріал підручника розміщено поурочно. Матеріали уроків містять завдання на ознайомлення та первинне закріплення нового матеріалу, а також завдання для закріплення раніше вивченого матеріалу. Це сприяє побудові системи уроків з урахуванням взаємозв'язків та наступності.

Для кожного уроку подано завдання з логічним навантаженням, після кожної теми – "Додаткові завдання", які вчитель має переглянути перед вивченням відповідної теми і використовувати за своїм баченням їх місця у навчальному процесі.

Зміст і художнє оформлення підручника дозволяє не лише збагатити учнів знаннями, а й виконує виховну функцію.

Увагу вчителів хочемо зосередити на деяких особливостях підручника. Це – наскрізний однаковий підхід до повторення та ознайомлення з новим матеріалом. Наприклад, ознайомлення із законами множення: спочатку розглядається як властивості дій методом доцільних задач, а потім повідомляється формулювання закону.

"Математика. 3 клас" (авт. Рівкінд Ф.М., Оляницька Л.В.)

Підручник складається з п'яти розділів, які у свою чергу поділяються на уроки, що мають єдину структуру.

При вивченні письмового додавання і віднімання у підручнику пропонується узагальнений алгоритм виконання дій. Система вправ для формування обчислювальних навичок подана за принципом "від простого до складного". Має місце різна форма цих завдань: числові вирази, ланцюжки обчислень, завдання, подані в таблицях, буквені вирази.

Новою для учнів є задача на знаходження довжини сторони прямокутника за відомим периметром та іншою його стороною, пропонуються різні способи її розв'язан-

ня. У рамках вивчення геометричного матеріалу вводиться нова рубрика "Практична робота".

Особливістю підручника є те, що вивчені способи обчислень відпрацьовуються не лише у завданнях для формування обчислювальних навичок, а й у завданнях інших змістових ліній (рівняннях, текстових задачах).

Наявність у підручнику завдань для роботи в парах і для колективної роботи сприяє впровадженню на уроках математики інтерактивних способів навчання. Колективна робота передбачена також при вивченні нового матеріалу, що визначає позначка "Працюємо разом".

З метою приведення назви навчального предмета "Сходинки до інформатики" у відповідність до Порядку поділу класів на групи при вивченні окремих предметів у загальноосвітніх навчальних закладах, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки від 20.02.2002 № 128, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 6 березня 2002 р. за № 229/6517, внесено зміни у додатки 1–7 до наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту від 10.06.20011 № 572 "Про Типові навчальні плани початкової школи", замінивши у позиції "Навчальні предмети" слова "Сходинки до інформатики" словом "Інформатика". Звертаємо увагу, що при записі назви предмета у журналі пишемо – Інформатика.

Назву підручника не змінено, оскільки підручники видано до внесення змін у назву предмета.

Особливістю навчальної програми вивчення курсу "Інформатика" у 3 класі є наявність у ній розділу "Створення проєктів". Основним завданням вивчення цього розділу в 3 класі є ознайомлення учнів з основними принципами проєктної діяльності та навчання учнів реалізації етапів роботи над проєктом: від етапу постановки завдання до етапу захисту проєкту на прикладах роботи над конкретними проєктами.

Кожний урок при вивченні "Інформатики" проводиться із використанням комп'ютерів, тому клас ділиться на групи так, щоб кожен учень був забезпечений індивідуальним робочим місцем за комп'ютером, але не менше 8 учнів у групі, відповідно до наказу Міністерства освіти і науки від 20.02.2002 № 128.

При використанні комп'ютерної техніки на уроках безперервна тривалість занять повинна відповідати вимогам ДСанПіН 5.5.6.008-98 "Улаштування і обладнання кабінетів комп'ютерної техніки в навчальних закладах та режим праці учнів на персональних комп'ютерах".

Час роботи молодших школярів за комп'ютером на уроці не повинен сумарно перевищувати 15 хвилин. Увесь інший час уроку вчитель знайомить учнів з теоретичним навчальним матеріалом. Теоретична частина уроку може проводитись у формі бесіди, гри, обговорення ситуацій або повторення і закріплення вивченого матеріалу.

Після роботи за комп'ютером необхідно проводити гімнастику для очей, яка виконується учнями на робочому місці.

"Сходинки до інформатики. 3 клас" (авт. Ломаковська Г.В., Проценко Г.О., Рівкінд Ф.М., Рівкінд Й.Я.)

Викладення нового матеріалу у підручнику для учнів 3 класу базується на основі об'єктного і алгоритмічного підходу. Передбачено вивчення матеріалу одного пункту протягом одного уроку.

Вивчення розділу "Створення проєктів" пропонується здійснити шляхом роботи над колективним навчальним проєктом "Клумба моєї мрії". Під час роботи над цим проєктом учні знайомляться з визначеним програмою курсу теоретичним матеріалом з цієї теми, а також з основними етапами роботи над проєктом. Метою вивчення цього розділу є не тільки створення і захист проєкту, а й розуміння основних принципів роботи над проєктами. Саме це повинно допомогти учням працювати над навчальними проєктами при вивченні інших предметів.

"Сходинок до інформатики. 3 клас" (авт. Коршунова О.В.)

У підручнику для учнів третього класу збільшився обсяг завдань та запитань, що дає більше можливостей для реалізації особистісно орієнтованої моделі навчання. Складність завдань та їх призначення має умовні позначки: початковий та середній рівні (*), достатній рівень (**), високий рівень (***), завдання для групової роботи (П), для розвитку логічного та творчого мислення.

Підручник для учнів третього класу, як і для учнів другого класу має комп'ютерну підтримку, яку можна безкоштовно звантажити із сайту <http://www.osvita-dim.com.ua>

"Сходинок до інформатики. 3 клас" (авт. Зарецька І.Т., Корнієнко М.М., Крамаровська С.М.)

Кожний урок містить запитання для контролю і самоконтролю знань, творче завдання та логічну задачу, які можуть бути використані на різних етапах уроку.

До кожного уроку також уключено рубрику "Цікавинки" з пізнавальною інформацією, пов'язаною з темою уроку, та рубрику "Комп'ютерний словничок", яка містить поняття, з якими учень ознайомився на уроці, що сприятиме кращому засвоєнню навчального матеріалу, допоможе проведенню рефлексії наприкінці уроку.

У кінці підручника подано "Словничок", у якому наведено тлумачення основних понять, вірші-вправи для проведення фізкультурних вправ, розміщено основні правила роботи з комп'ютером.

"Основи здоров'я. 3 клас" (авт. Бех І.Д., Воронцова Т.В., Пономаренко В.С., Страшко С.В.)

Підручник орієнтовано на розвиток сприятливих для здоров'я і безпеки дитини життєвих і спеціальних навичок. Надзвичайно важливим для особистісного розвитку є матеріал, присвячений соціальному і психологічному благополуччю дитини: вихованню толерантності, умінню спілкуватися, налагоджувати стосунки і розв'язувати конфлікти, формуванню самооцінки, уміння вчитися.

Велику увагу приділено відпрацюванню навичок безпечної поведінки вдома, надворі, на дорогах, на природі, під час грози тощо.

Підручник орієнтовано на використання сучасних педагогічних технологій, зокрема інтерактивних методів, які передбачають взаємодію учнів між собою та з учителем. Це-обговорення в групах, інсценування, творчі завдання, руханки тощо.

"Основи здоров'я. 3 клас" (авт. Гнатюк О.В.)

У 3 класі введено нові рубрики "Для допитливих" і "Додатковий матеріал", у яких міститься пізнавальна цікава і корисна інформація.

У підручнику наведено алгоритми виконання певних дій у різних життєвих ситуаціях. Запропоновано завдання і ситуації для обговорення з батьками, для роботи в групах, парах. Для залучення школярів до творчого пошуку, мотивації навчання подана низка завдань проблемного і творчого характеру, що спонукають до власних суджень, висновків, міркувань.

Практичні завдання, передбачені програмою, спрямовані на активну діяльність учнів: моделювання і розігрування ситуацій, відпрацювання моделей поведінки (під час епідемії грипу, ситуацій дорожнього руху, мирного розв'язання конфліктів), розучування рухливих ігор, фізичних вправ. Практичні роботи виконуються як на уроках, так і вдома з батьками. У кінці підручника представлено рубрику "Перевір себе" для підсумкового контролю навчальних досягнень учнів.

Одним із важливих чинників виховання особистості є трудова діяльність. Уключаючись у трудовий процес, дитина докорінно змінює думку про себе і навколишній світ. Радикально змінюється її самооцінка під впливом успіхів у трудовій діяльності, що в свою чергу зміцнює авторитет школяра в класі.

"Трудове навчання. 3 клас" (авт. Сидоренко В.К., Котелянець Н.В., Агєєва О.В.)

Основна тема підручника "Трудове навчання" для 3 класу – "Форми і образи природи – зразок для майстра".

У підручнику зменшена кількість інструкцій щодо виготовлення виробу, а значна увага приділяється основним підходам до технології, за якою виготовляється цей виріб. До багатьох тем у підручнику збільшена кількість зразків-аналогів, які демонструють, як такі завдання хтось виконав раніше. Це дає уявлення про можливі шляхи і способи роботи і допомагає дитині знайти власне рішення. Зразків-аналогів до одного завдання дається декілька, і вони не призначені для прямого копіювання, а тільки для роз'яснення практичного завдання.

Особливістю підручника 3 класу є включення в його зміст творчих проєктів, присвячених святам: "Майстерня Діда Мороза", "Подарунки до весняних свят". Вони допоможуть учителю та учням правильно зорієнтуватися в сутності того, що називається проєктом. Найсуттєвішою рисою проєктної діяльності є формування ідеального задуму у відповідності з поставленою метою і висування проєктної гіпотези. Створення задуму передуює роботі з його матеріалізації, тобто наступна практична робота дозволяє перевірити, наскільки вдалими і повноцінними є цей задум. Саме така діяльність програмується проєктними завданнями, представленими в підручнику та робочому зошиті.

На форзацах підручника наведено вироби, які будуть виготовляти учні 3 класу та правила безпечної роботи з ножицями, голкою. Чи потрібно проводити за цими сторінками спеціальну роботу? Як і коли це краще зробити? Це вирішує вчитель самостійно.

"Трудове навчання. 3 клас" (авт. Веремійчик І.М., Тименко В.П.)

Особливістю підручника з трудового навчання для третьокласників є профорієнтаційний і проєктувальний підходи до реалізації його змісту. На основі взаємодопов-

нення зазначених підходів формується проектно-технологічна компетентність учнів. Учителю надає можливість для ознайомлення учнів зі світом професій типу "людина і природа", "людина й інші люди", "людина і художні образи", "людина і техніка", "людина і знаки інформації". Увага третьокласників звертається на рубрику "Пізнай себе" у кінці кожного розділу. Там подано пари запитань з ілюстраціями відповідних видів діяльності людини. Ставлення учнів до тих чи інших професій з'ясовується наприкінці навчального року за таблицею у Додатку (с. 101 підручника).

У процесі виховання почуттів і творчого розвитку особистості урок образотворчого мистецтва в загальноосвітній школі відіграє незамінну роль. Він здатний увести учня у світ творчості, прилучити його до скарбів художньої культури, відчутти радість від власної творчості.

"Образотворче мистецтво. 3 клас" (авт. *Калініченко О.В., Сергієнко В.В.*)

У підручнику для 3-го класу школярі знайомляться з образотворчим мистецтвом разом з героєм-комунікатором – чарівницею Гармонією та її друзями – знавцями мистецтва. Оригінальність подання навчального матеріалу полягає у тому, що для оптимального художньо-естетичного розвитку молодших школярів зміст підручника побудовано за наскрізним тематичним принципом та з урахуванням варіативності художньо-практичних завдань, які учень самостійно вибирає з кількох запропонованих варіантів, що дозволяє втілити особистісно розвиваючу парадигму освіти.

У підручнику передбачено поурочне, шосеместрове повторення та узагальнення навчального матеріалу. Для підвищення зацікавлення учнів образотворчим мистецтвом, створення можливостей для їхнього саморозвитку та врахування індивідуальних здібностей запропоновано виконання самостійної пошукової роботи. Окремі завдання пропонуються виконувати у групі або колективно.

"Образотворче мистецтво. 3 клас" (авт. *Резніченко М.І., Трач С.К.*)

Підручник побудований з урахуванням традицій українського національного мистецтва в контексті зі світовою культурою. Інформаційно-ілюстративний матеріал є наочним джерелом формування художньої та духовної культури особистості. Він розкриває жанрові особливості та специфіку зображальних і виражальних засобів живопису, графіки, скульптури, декоративно-ужиткового мистецтва, архітектури та дизайну, а також ознайомлює з багатогранністю творчості театрального художника.

У підручнику широко представлено ілюстративний матеріал: репродукції творів майстрів живопису, графіки, дизайну, світлини архітектурних споруд та скульптур, творів народного мистецтва, прикладів дитячих робіт, на які учень може орієнтуватися під час сприймання творів мистецтва та практичного виконання творчих завдань. Наприкінці окремих тем запропоновано завдання "У вільну хвилину". Це зроблено з метою розширення кількості завдань різного ступеня складності для організації диференційованої роботи учнів.

Тематика поурочних матеріалів відокремлена одна від одної спеціальною ілюстративною вставкою. У кожній темі спеціальні (художні) терміни, які є обов'язковими для засвоєння та розуміння учнями, виділені кеглем і кольором. Тлумачення окремих образотворчих понять наведено наприкінці підручника у спеціальному словнику.

Вивчення молодшими школярами курсу "Музика", який є складовою освітньої галузі "Мистецтво", дає можливість учням цілісно осягати духовно-моральні цінності людства як невід'ємну частину світової музичної культури, опановувати специфіку художньо-образної мови.

"Музичне мистецтво. 3 клас" (авт. *Лобова О.В.*)

Навчальний зміст підручника для 3 класу, побудований у формі подорожі до країн пісні, танцю та маршу, розкриває учням сутність, особливості і різновиди цих провідних музичних жанрів. Відповідні змістові лінії реалізуються за допомогою взаємопов'язаних навчальних тем, кожна з яких відповідає одному уроку. До тематичного контролю подані чотири комплекси "10 завдань для перевірки знань", а узагальнення з вокальної роботи відбувається на семестрових уроках-концертах.

В основу навчально-методичного апарату підручника покладено систему дидактичних завдань, які пропонують конкретні методи і прийоми музичного навчання. Комплексне використання завдань різних типів створює передумови для забезпечення систематичності, різноманітності й ефективності формування музичної культури школярів на всіх етапах уроку. Разом із тим, дидактична насиченість підручника надає вчителю можливість педагогічно доцільного добору форм і методів роботи, а також інформаційного, музичного та іншого навчального матеріалу відповідно до рівнів підготовленості учнів.

"Музичне мистецтво. 3 клас" (авт. *Аристова Л.С., Сергієнко В.В.*)

Структура підручника, прийоми введення до тексту нових понять, використання засобів наочності спрямовані на те, щоб не тільки передати учням певну інформацію, а й передусім навчити їх самостійно користуватися книгою, викликати інтерес до музичного мистецтва.

У третьому класі, "мандруючи" королівствами Співучих Мелодій та Танцювальних Ритмів, окрім уже відомих героїв – королеви Мелодії та короля Ритма, пана Темпа, феї Динаміки та братів Ладів (Мінора і Мажора), маленькі школярі зустрічатимуться з новими персонажами: феями Інтонцією, Імпровізацією та Музичною Формою.

Чільне місце у підручнику посідають завдання, які, з одного боку, виступають носіями інформації, а з іншого – становлять самостійний компонент підручника, апарат організації засвоєння знань. Вони розподілені на групи, які спрямовані на: 1) засвоєння знань (Пригадай прослуханий твір "Цар Горох". Досліди, у якій із композицій, поданих нижче, переважає пісенність, а в якій – танцювальність; маршовість. с. 12); 2) формування умінь і навичок (Який характер танцю? Добери відповідні слова; Розкажи про характер мелодії, темп музики. Скористайся підказкою Тріольчика. с.21; 23); 3) набуття досвіду творчої діяльності (Придумай назву до кожної прелюдії.; Спробуй створювати голосом різні музичні інтонації, які

будуть виражальними й зображувальними водночас. с. 32; 50); 4) формування емоційно-ціннісного ставлення до світу та мистецтва (Роздивись художні роботи Ольги Песчаної. Які враження і почуття вони викликають? Який із краєвидів художниці краще озвучити мажорною музикою, а який – мінорною? Поясни свою думку. с. 65); сприяють розширенню словникового запасу (Обери слова, що характеризують музичну мову. с. 79) .

Наприкінці кожного семестру пропонується підсумковий блок – "Перевір свої досягнення", до якого входять 5 завдань. Запропоновані завдання класифіковані за характером пізнавальної діяльності: репродуктивні – до них належать завдання на відтворення навчального матеріалу, на його застосування у знайомих умовах, дії за зразком, тренувальні вправи (Скориставшись підказками, пригадай назви пісень. Заспівай їх. с. 57), та продуктивні – передбачають застосування знань у нових умовах, елементи пошуково-дослідницької діяльності, творчості (Поясни, як ти розумієш ці музичні жанри. Який із них завжди виконує оркестр? с. 58).

"Мистецтво. 3 клас" (авт. Масол Л.М., Гайдамака О.В., Очеретяна Н.В.)

Оригінальність цього підручника полягає в тому, що його зміст побудовано за моделлю поліцентричної інтеграції мистецьких знань, яка передбачає інтегрування домінуючих змістових ліній – музичного та образотворчого мистецтва, які органічно поєднуються в єдиний тематичний цикл і збагачуються елементами хореографії, театру, кіно, які входять до мистецько-синтетичної лінії.

Інформаційна функція забезпечується завдяки ретельному відбору художньо-дидактичного матеріалу з опорою на шедеври українських і зарубіжних митців, приклади творчості народних майстрів. Ураховуючи вік учнів, інформація у підручнику подається у двох формах:

- текстова інформація, кількість якої мінімізовано відповідно до віку учнів,
- візуальна інформація: зображення поетапного виконання практичного завдання з образотворчого мистецтва, нотний текст пісень, що вивчаються, схеми-завдання тощо.

Розвивальна функція підручника досягається за рахунок спрямування його змісту на розвиток спеціальних художніх здібностей – музичного слуху та чуття ритму, композиційного бачення та відчуття виразності лінії та кольору. У підручнику передбачено обов'язкове здійснення учнями початкових класів на уроках мистецтва таких видів діяльності як сприймання, аналіз та інтерпретація творів мистецтва (музичного, візуального, театрального, кіномистецтва), а також практичної музичної та образот-

ворчої діяльності – спів пісень, гра на дитячих інструментах, ритмічна і пластична імпровізація, створення композицій у графіці, живопису, скульптурі, декоративному мистецтві тощо).

Виховна функція реалізується через уведення у текст підручника тем про історичне минуле рідного краю, ("Козацькому роду нема переводу", "Кобзарі – співці слави України"), гуманістичні цінності й пріоритети, важливі моральні якості особистості – доброта, дружба, любов, повага до родини тощо ("Дружба і братство – найкраще багатство", "Дорога до храму", "Образ мадонни в мистецтві", "Найдорожча у світі").

Мотиваційна функція підручника актуалізується завдяки добору матеріалу, який цікавий і доступний учням молодшого шкільного віку. Для підвищення мотивації навчання у підручнику активізовано ігровий аспект (включення музично-ритмічних ігор і художньо-ігрових вправ і завдань, елементів гумору – створи мелодію, інструментальний та ритмічний супровід, "оживи картину", "створи звукові картини" "придумай і виконай ролі" і т. п.). Для мотивації творчості учнів у підручнику також розміщені вірші, загадки, лінії-мелодії тощо".

Контроль та оцінювання навчальних досягнень учнів 1-3 класів загальноосвітніх навчальних закладів здійснюється відповідно до наказу Міністерства освіти і науки від 21.08.2013 № 1222 "Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти".

Акцентуємо увагу на тому, що навчальні досягнення учнів перших класів загальноосвітніх навчальних закладів з усіх навчальних предметів не оцінюються в балах, а підлягають словесному оцінюванню.

Для 4 класів залишаються чинними рекомендації щодо організації навчально-виховного процесу, що розміщені в інструктивно-методичному листі від 09.06.2011 р. № 1/9-454 "Про особливості організації навчально-виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах у 2011/2012 році", додаток "Про організацію навчально-виховного процесу в початкових класах загальноосвітніх навчальних закладів у 2011/2012 році" (Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України № 17–18, 2011).

Оцінювання навчальних досягнень учнів 4 класів у 2014/2015 навчальному році здійснюється відповідно до наказу МОНмолодьспорту України від 30.08.2011 № 996 "Орієнтовні вимоги до оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти з предметів інваріантної складової навчального плану" (додатки 1–12).

Директор департаменту Ю.Г. КОНОНЕНКО